

Frank H. Marsh & Janet Katz (eds.): Biology, Crime & Ethics. Cincinnati, Ohio: Anderson Publishing Co., 1985. 381 pages.

Det är fortfarande icke populärt att diskutera brottslighet från en biologisk synvinkel i Norden. Det syns icke vara så i USA där även vad som kallas sociobiology föddes (på nytt) på sjuttio-talet. Den åstadkom också en mängd kriminologisk forskning.

Denna bok har publicerats i USA och den är en antologi av skrifter som försöker kritiskt evaluera denna tankeriktning med hänsyn till brottslighetsförklaringar. Det sociobiologiska paradigmat har ju inspirerat en anseelig mängd forskning vilket betyder att den har fått en anseelig mängd forskningsanslag. Detta åter är inte så märkvärdigt: folk (dvs. beslutsfattarna) har aldrig tyckt riktigt om de indeterministiska synsätten som har varit så framträdande i en stor del av kriminalsociologiska brottslighetsförklaringar. Och eftersom sociobiologiska förklaringar uppenbart tycks luta mer åt den deterministiska sidan, är dess popularitet icke så svår att förstå. Också, vilket är viktigt att tillägga, har de andre typer av determinismen: social, kulturell, historisk determinism dåliga chanser att vinna i popularitetskampen mot en biologisk determinism eftersom de förstnämnda ger mindre hopp om manipuleringsmöjligheter över huvud taget eller också ställer radikala krav på strukturförändringar eller sociala reformer som på ett eller annat sätt förändringar av status quo – maktbalansen. – Det må vara bra så eftersom denna nya popularitet också har tvingat företrädare för andra paradigmer att slå tillbaka. Det är vad denna antologi presenterar: en samling av argumentation för och mot brottslighetens biologiska förorsakning samt kritiska försök att nyansera och problematisera den sociobiologiska referensramens »etiska och sociala« konsekvenser i kriminologin.

Redaktörerna själv påpekar att vad som gör dessa frågor mer pressande än förr är dagens ökade tekniska möjligheter till kontroll och manipulering: »Genetic engineering, electrical stimulation of the brain, psychosurgery, and drug therapy are not distant possibilities but present realities.«

Artikelsamlingen härstammar från nordamerikanska tidskrifter – alla har alltså publicerats förut – och amerikanska författare med ett enda undantag, en psykiatriker från Wales.

Boken består av tre huvuddelar. Den första bär rubriken *On the Nature of Human Nature* och presenterar sociobiologins grundläggande premisser. Den andra delen heter *Biological Causation and Crime*, och den tredje *Biological Control of Crime*. I varje grupp ingår två typer av texter: kortare fragmenter eller fallstudier som är avsedda att ge praktiska exempel, samt något längre, mer analytiska skrifter som anknyter till temat från olika håll.

Utän att försöka referera hela boken vill jag ändå hänvisa till vad också redaktörerna understryker: den ensidigt biologiska förklaringens kanske viktigaste implikation är tendensen att »avpolitisera« brottsligheten i att den vill se problemets orsaker och lösningar inom individen och aldrig ställer frågan om vem som definierar problemet och från vilka premisser detta sker. – Medan biologisten frågar hur biologiska faktorer förorsakar brottsligt beteende, skulle jag hellre fråga hur det kan förklaras, under vilka omständigheter det sker att man väljer att kontrollera en viss biologiskt (eller på något annat sätt) betingad beteendeform såsom brott.

Jag har nyligen läst ett par av Stephen Kings rysare som anknyter till dessa temata. De är nog mer spännande än den här artikelsamlingen. Men båda kan rekommenderas.

Kauko Aromaa

Rättspolitiska forskningsinstitutet
Helsingfors

Jay S. Albanese: Dealing with Delinquency – An Investigation of Juvenile Justice. University Press of America, 1985.

I forordet takker forfatteren bl.a. sin kat Snagglepuss, fordi hun hele tiden forlangte at blive lukket ind eller ud. På sin vej op og ned ad trapperne i dette ærinde overvejede forfatteren mange emner endnu engang.

Det er der kommet en aldeles glimrende lille (130 sider incl. index og referencer) bog ud af. Den er på én gang elementær og dybdeborende. Den er en overskuelig indføring i den amerikanske måde at behandle ungdomskriminelle på. Den refererer forhistorien, gennemgår de vigtigste kriminologiske teorier og viser udviklingen fra et system, hvor rehabilitering var i fokus, over en tid, hvor retssikkerhedsgarantier blev tillagt større vægt – bl.a. som følge af behandlingssideernes fiasko – tilbage til en tid (1980'erne), hvor unge i stigende grad – som i forrige århundrede – behandles og straffes som voksne. Forfatteren nævner eksempler på 13-15 årige, der er idømt livsvarigt fængsel. I danske aviser har for nylig været omtalt, at en 15-årig pige er blevet dømt til døden.

Forfatteren undrer sig forståeligt nok over, at ringen så at sige sluttes i en tid, hvor den relative andel af unge i det samlede kriminalitetsbillede er faldende. Han antyder også en forklaring herpå.

I Skandinavien viser nye tendenser i kriminalitetsudvikling og kriminalpolitik sig sædvanligvis nogle år senere end i USA. Bogen er et memento i så henseende. Frustrationerne over, at hjælpeforanstaltningerne ikke synes at forhindre ny kriminalitet, og diskussionen om retssikkerhed i afgørelserne har vi også været igennem. Antydning af det sidste trin i udviklingen – tilbagevenden til ren straftænkning – ses i Danmark bl.a. deri, at der fra flere og flere sider kaldes på sænkning af den kriminelle lavalder og strengere reaktioner over for de helt unge.

Bogen har i øvrigt følgende dedikation:

To all current and former hidden delinquents, that they may better understand the prospects for those who were caught.

Beth Grothe Nielsen
Aarhus Universitet

P. Van Dijk & G. J. Hn van Hoof: »Theory and Practice of the European Convention on Human Rights«, Kluwer Law and Taxation Publishers Deventer 1984, 512 s.

Lad det være sagt med det samme: Her er tale om en fremragende og inspirerende fremstilling af den teori og praksis, som er opstået i forbindelse med anvendelsen af den europæiske menneskerettighedskonvention (EMRK). Bogen er ydermere interessant, fordi den er forfattet af to hollændere, og dermed bidrager til en beskrivelse af EMRK fra en anden (national) synsvinkel end de gængse engelske og tyske konventionskommentarer og monografier, og dermed også betjener sig af en efter alt at dømmes interessant, men desværre for de fleste utilgængelig hollandsksproget litteratur. Set fra en brugersynsvinkel er det dog beklageligt, at bogens index er ganske kortfattet og mangler adskillige vigtige stikord.

Den første tredjedel af Dijks og Hoofs monografi er viet til en beskrivelse af Strasbourg-organernes organisation. EMRKs anvendelsesområde, procedure (sagens gang) og sagsbehandlingen (prøvelse m.v.), dernæst følger en gennemgang af de beskyttede rettigheder og friheder, en interessant sammenlignende analyse af hjemmelsformuleringerne i art. 8-11 samt art. 2 i fjerde tillægsprotokol, og afslutningsvis fremsættes nogle overvejelser om mulige fremtidige ændringer (især nye individuelle rettigheder) i konventionssystemet på nationalt så vel som internationalt plan.

Rent metodisk er bogen interessant, fordi der konsekvent – som fortolkningsbidrag og inspirationskilde i videre forstand – foretages sammenligninger med de relevante FN-konventioner, især Konventionen om borgerlige og politiske rettigheder fra 1966 og Verdenserklæringen fra 1948. Endvidere fremsættes i tilknytning til gennemgangen af de enkelte bestemmelser retspolitiske betragtninger over den mest hensigtsmæssige fortolkning af den givne bestemmelse og undertiden en retspolitisk orienteret kritik af den eksisterende retspraksis. Derved sættes læseren i stand til selv at foretage en kritisk vurdering af herskende fortolkninger og etableret retspraksis, hvilket ikke mindst er relevant for de advokater m.fl., som kan få behov for at inddrage hensynet til menneskerettighederne i en retlig argumentation.

Forfatterens ønske om en effektiviseret anvendelse af EMRK gennem retspraksis giver sig bl.a. udslag i en sympati for og udstrakt anvendelse af »Drittwirkung«-begrebet, dvs. spørgsmålet om konventionens anvendelse mellem private både for nationale domstole og i Strasbourg. I bogens indledende afsnit analyseres begrebet nærmere og det konkluderes (s. 16 f.), at hverken konventionens ordlyd eller organernes praksis taler imod en Drittwirkung, hvorfor det praktiske behov for håndhævelse af de beskyttede rettigheder også mellem borgerne indbyrdes efter forfatterens opfattelse kan tale for at tilkende EMRK en sådan virkning. I gennemgangen af de enkelte konventionsbestemmelser analyseres nærmere de retlige argumenter pro et contra en Drittwirkung, hvilket fører til, at bl.a. art. 8 (om beskyttelse af privatsfæren, s. 284 f.) og i et vist omfang art. 11 (om forenings- og forsamlingsfriheden, s. 325 ff.) efter forfatterens opfattelse kan finde anvendelse også mellem private.

EMRKs bestemmelser er som bekendt i vidt omfang primært af processuel interesse. Et af de (få) områder, hvor konventionen har haft betydning for straffuldbyrdsen er strafafsoneres ret til korrespondance. I de første år antog Kommissionen, at bl.a. afsonere ikke nødvendigvis i fuldt omfang kunne påberåbe sig konventionen som følge af visse »inherent limitations« (dvs. iboende eller underforståede begrænsninger), f. eks. begrænsninger, som – ud over selve frihedsberøvelsen – kunne siges at følge af anstaltsopholdet. Domstolen forkastede imidlertid denne opfattelse, se især dommen i Golder-sagen fra 1971, og dette er senere blevet fulgt op af

Kommissionen bl.a. i en rapport om Silver-sagen fra 1980. I denne rapport afviste Kommissionen bl.a. den britiske regerings påstand om, at indholdet af breve, som er beregnet til offentliggørelse (f. eks. læserbreve, avisindlæg i øvrigt), ikke skulle være omfattet af begrebet korrespondance i art. 8, stk. 2, (forfatterne s. 295 f.). Forfatternes bemærkninger (s. 426 f.) angående betingelserne for at gøre indgreb i privatsfæren, her i særdeleshed kravet om, at indgrebet skal være »in accordance with the law« (art. 8, stk. 2), leder til den opfattelse, at fængselsmyndighederne skal have egentlig lovhjemmel til at fastsætte regler om indgreb i indsattes korrespondance, og altså f. eks. ikke kan forlade sig på såkaldte anstaltsanordninger.

Kendskabet til EMRK og de tilhørende protokoller fortjener større udbredelse i de nordiske lande end tilfældet er i dag. Dijks og van Hoofs bog udgør en fortrinlig introduktion.

Lars Adam Rehof
Københavns Universitet

Die Freiheitsstrafe und ihre Surrogate im deutschen und ausländischen Recht. Herausgegeben von Hans-Heinrich Jescheck. Rechtsvergleichende Untersuchungen zur gesamten Strafrechtswissenschaft. Herausgegeben vom Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht in Freiburg i. Br. 3. Folge. Band 16.1-3. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden 1983-1984. ISBN 3-7890-1101-0. 2172 s. 398 DM.

Med detta mäktiga verk i tre band fullbordas ett märkligt ambitiöst rättsjämförande projekt. 1978 utkom »Die Geldstrafe im deutschen und ausländischen Recht«. Dessutom har i avslutning till nu föreliggande arbete utgivits sex böcker rörande empiriska studier och jämförande kriminologi samt Barbara Huber: »Die Freiheitsstrafe in England und Wales – Gestalt und Krise einer Sanktion« (Köln 1983).

I verket behandlas 23 länders straffrättsliga sanktionssystem, såvitt avser frihetsstraff och alternativ därtill (såsom villkorliga straff, övervakning, skyddstillsyn, samhällstjänst, varning, villkorligt uppskov med lagföring). Med några undantag är författarna nuvarande eller förutvarande medarbetare vid Max-Planck-Institutet i Freiburg. Med undantag för rapporten avseende Australien, som är skriven på engelska, är framställningen avfattad på tyska. Såvitt gäller Ghana behandlas endast frihetsstraff och fängelseväsende. I övrigt ligger en enhetlig disposition till grund för de olika avsnitten enligt följande modell: inledning – historik – frihetsstraffens ställning i sanktionssystemet – typer av frihetsstraff – livstidsstraff – tidsbestämt frihetsstraff – kortvarigt frihetsstraff – böter vid sidan av frihetsstraff – enspårighet/tvåspårighet – de rättsliga grunderna för verkställighet – villkorligt frihetsstraff o.dyl. – andra alternativ till frihetsstraff – villkorlig frigivning o.dyl. – statistik – reformplaner.

Man kan naturligtvis ha olika uppfattningar om värdet av rättsjämförande projekt av den här typen. Det är ofrånkomligt att innehållet blir tämligen katalogartat och trots det stora omfånget kan utrymme inte beredas till någon djupare analys. Framställningen måste inriktas på en redovisning av huvudlinjer i lagstiftning och systematik, rättsliga konstruktioner och hårddata. Att ge en fyllig och nyanserad bild av det kriminalpolitiska klimatet och den kriminalpolitiska debatten är ogörligt. Likväl måste konstateras att den höga ambitionsnivån i detta fall resulterat i ett verk som framstår som en synnerligen värdefull kunskapskälla (för den som kan läsa tyska).

I det första bandet – på nästan 1000 s. – behandlas europeiska stater (utom Förbundsrepubliken Tyskland): Belgien, DDR, England och Wales, Frankrike, Italien, Nederländerna, Polen, Schweiz, Spanien, Österrike samt Norge och Sverige. Avsnittet om norsk rätt (s. 497-595) är författat av dr Ulrich Hansen, som även har utgivit »Das norwegische Sanktionensystem. Entwicklung – Geltendes Recht – Reform« (Freiburg 1979).

Avsnittet om svensk rätt (s. 781-860) har jag naturligtvis lättare att bedöma. Det är skrivet av Max-Planck-Institutets outhärliga referent för nordisk rätt, dr Karin Cornils. Det är en aning mindre fylld än det norska, men Cornils har också en ovanlig förmåga att i koncis form ge en levande bild av väsentligheter. Hon är väl förtrogen med svensk straffrätt och hyser tydligtvis påtaglig sympati för det sätt varpå kriminalpolitik bedrivs i de nordiska länderna. Det historiska avsnittet (drygt 10 s.) är skickligt komponerat. Den enda väsentliga invändning jag har är att hon tillskriver Sverige ett socialt välstånd alltför tidigt. En detaljmärkning är att dödsstraff i frestid avskaffades 1921, inte 1927. (Det hade kanske varit lämpligt att nämna att dödsstraff i krigstid avskaffades 1973 och att regeringsformen innehåller ett absolut förbud mot dödsstraff). Även avsnittet om gällande rätt (per den 1 januari 1982) är mycket välgjort. Det bygger i huvudsak på svenskt offentligt tryck. Något enstaka fel av bagatellnatur kan man finna: det anges att livsstraff är föreskrivet i elva lagrum; den rätta siffran är nitton (de som ej nämns är BrB 19:3, 22:3, 5, 8, 9, 10 och 11 samt Lag 1964 om folkmord). Ett frågetecken föranleds av påståendet att domstolen vid överlämnande av särskild vård har något att göra med »die Bestimmung des zeitlichen Rahmens« (i motsats till »die Entscheidung über deren konkrete Dauer«). Måhända borde ha nämnts att 1980 års införande av kombinationen skyddstillsyn och fängelse i högst tre månader inte var en ren nyhet: tidigare kunde ju skyddstillsyn kombineras med behandling i anstalt en-två månader. Beträffande den ambitiösa redovisningen av rättsstatistik (30 s.) skall endast sägas, att kommentarerna ibland kanske inte är tillräckligt utförliga för att göra tabellerna helt begripliga för en läsare som inte kan svenska.

I det andra bandet (drygt 700 s.) behandlas utomeuropeiska stater: Ghana – Japan – Australien – Brasilien, Costa Rica, Ecuador, Mexico och Peru – Canada och USA. Avsnittet om USA har säkerligen berett författaren – dr Dirk Plageman – stora bekymmer. Att hantera ett land med 52 olika rättssystem är naturligtvis förenat med särskilda svårigheter. Plageman har valt att i huvudsak behandla lagstiftningen i California, Illinois och New York samt den federala lagstiftningen. Jag tycker att urvalet är för snävt. Amerikanska förhållanden ges därmed en bild av enhetlighet i repressionsnivå som är missvisande. De mest brutala jurisdiktionerna i södra USA blir inte belysta, liksom ej heller Minnesota, vars kriminalpolitik med nordiska ögon framstår som USA:s vettigaste. De mycket uppmärksammade reformerna avseende normativa sentencing guidelines och försöken att anpassa domstolarnas domar till förefintlig anstaltskapacitet berörs därmed inte. De deskriptiva riktlinjer, som används av US Parole Commission och som på ett metodologiskt intresseväckande sätt utarbetats i samarbete med kriminologerna Leslie Wilkins, Don Gottfredson och Peter Hoffman, kommenteras inte på annat sätt än att det anges att kommissionens »Entscheidungsfreiheit wird eingeengt durch selbsterlassene Richtlinien.« (Här må hänvisas till Jareborg & von Hirsch: »Påföljdsbestämning i USA.« BRÅ Forskning 1984:4. Stockholm 1984).

Det tredje bandet består egentligen av två böcker på drygt 200 s. vardera: professor Josef Kürzingers redovisning av västtysk rätt och professor Hans-Heinrich Jeschecks »Die Freiheitsstrafe und ihre Surrogate in rechtsvergleichender Darstellung«. Jeschecks skickligt analy-

serande sammanfattning följer samma disposition som rapporterna för enskilda länder och bygger dels på dessa, dels på en hel del ytterligare litteratur. Den avrundas med synpunkter på vilka lärdomar tysk kriminalpolitik bör dra av vad som framkommit rörande den internationella utvecklingen.

Ett försök att med några få ord sammanfatta den internationella situationen skulle kunna se ut så här: Frihetsstraff är i flertalet länder den dominerande sanktionsformen – de alternativa sanktionsformerna har således begränsad betydelse; tyvärr har blott få länder i verkligheten levt upp till idéen om frihetsstraff som kriminalpolitikens ultima ratio. Förvandlingsstraff uppfattas genomgående som en oundgänglig underbyggnad till bötestraffet. (Intressant att notera är att förvandlingsstraff i Italien förklarats vara författningsstridigt; på den dömdes begäran kan böter där ersättas av samhällstjänst). I de flesta länder finns livstidsstraff kvar; benådning är dock alltid möjlig. Obestämda frihetsstraff är på tillbakagång; de återfinns framförallt i USA och i en del länder inom det brittiska samväldet och har nyligen införts i Portugal. Korta frihetsstraff är vanliga nästan överallt, men bilden är splittrad. I vissa länder finns en presumtion emot dem och i andra en presumtion för dem (i relation till längre straff). Tvåspråkig kombination av frihetsstraff och säkerhetsförvaring håller på att bli sällsynt. Trots att åtskilliga länder nyligen reformerat formerna för verkställighet är förhållandena allmänt sett inte särskilt tilltalande. Ansträngningar att bättre hjälpa fångar och stärka deras rättsställning har motverkats av ökande brottslighet, längre strafftider och överbeläggning på anstalterna. Villkorligt frihetsstraff är det viktigaste alternativet, men det finns en flora av andra alternativ till frihetsstraff. Villkorlig frigivning efter två tredjedelar av strafftiden är allmänt förekommande, men frigivning efter halva tiden blir allt vanligare. I ett betydande antal länder förberedes totalreformer av det straffrättsliga sanktionssystemet.

Nils Jareborg
Uppsala Universitet